

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้า สรุปผล อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา 1) การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ และ 2) ปัญหาการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร คือ บรรณารักษ์ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดกลาง และบรรณารักษ์ตำแหน่งหัวหน้าห้องสมุดคณะที่มีการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐที่ได้รับประกาศให้เป็นมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ปี 2553 จากโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ จำนวน 9 แห่ง คือ 1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) มหาวิทยาลัยมหิดล 3) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 4) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 5) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 6) มหาวิทยาลัยขอนแก่น 7) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 8) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และ 9) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี รวมประชากรทั้งสิ้น จำนวน 33 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เบื้องต้นและแบบสัมภาษณ์เจาะลึก การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ กรณีที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาความ กรณีที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย

1.3 ผลการวิจัย

จากการที่ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ และปัญหาในการดำเนินงานด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ มีผลการวิจัยที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

**1.3.1 การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยใน
โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ** ทั้งในส่วนของห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะ โดย
ภาพรวมมีลักษณะใกล้เคียงกัน ดังนี้

1) นโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในส่วน
ของห้องสมุดกลาง บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ระบุว่ามีการกำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากร
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในนโยบายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของ
ห้องสมุด โดยวิธีการคือ ได้มาจากการประชุมและพิจารณาร่วมกันของคณะกรรมการห้องสมุด ซึ่ง
ถือว่ามีความเป็นปัจจุบัน เนื่องจากมีการปรับปรุงเนื้อหาไม่เกิน 2 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เนื้อหาของ
นโยบายในภาพรวม เน้นการจัดหาทรัพยากรในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยเน้นเฉพาะวารสาร
อิเล็กทรอนิกส์ (e-journal) เท่านั้น ส่วนหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ยังไม่ได้กำหนดว่าจะต้องเป็น
รูปแบบใด ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ใช้บริการเสนอแนะเข้ามา แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่าไม่มี
การกำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้ง
นโยบายที่มีอยู่ยังไม่เป็นปัจจุบันเท่าที่ควร และในส่วนเนื้อหาของนโยบายในภาพรวมมีการเน้น
การจัดหาทรัพยากรในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-journal) และหนังสือ
อิเล็กทรอนิกส์ (e-book)

ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะโดยส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มีการ
กำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มี
แนวทางในการดำเนินงานด้านการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ที่ได้มาจากการ
ประชุมคณะกรรมการห้องสมุดคณะ เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ ซึ่ง
ถือว่ามีความเป็นปัจจุบัน เนื่องจากมีการประชุมคณะกรรมการทุกปี และเนื้อหาในแนวทางการ
ดำเนินงาน มีลักษณะเช่นเดียวกับห้องสมุดกลาง คือ เน้นการจัดหาทรัพยากรในรูปแบบ
อิเล็กทรอนิกส์ โดยเน้นเฉพาะวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-journal) เท่านั้น แต่บรรณารักษ์ห้องสมุด
คณะบางส่วนระบุว่า มีการใช้นโยบายร่วมกับห้องสมุดกลาง และมีการกำหนดนโยบายการจัดหา
ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งนโยบายที่มีอยู่ยังไม่เป็น
ปัจจุบันเท่าที่ควร และในส่วนเนื้อหาของนโยบายในภาพรวม มีการเน้นการจัดหาทรัพยากรใน
รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-journal) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)
บางส่วนมีการเน้นเฉพาะหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) เท่านั้น ส่วนรูปแบบของวารสารยังคง
เป็นรูปเล่ม และบางส่วนมีการเน้นการจัดหาทรัพยากรในรูปแบบสิ่งพิมพ์ ทั้งวารสารและหนังสือ

2) งบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ใน
ส่วนห้องสมุดกลางได้รับงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

จาก 2 แหล่ง คือ เงินงบประมาณแผ่นดิน และเงินรายได้ของห้องสมุด บรรณารักษ์ส่วนใหญ่ระบุว่า มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เป็นสัดส่วนร้อยละที่ชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ที่ร้อยละ 60-70 และมีการประมาณการราคาค่าใช้จ่ายทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์สำหรับปีถัดไปไว้ที่ร้อยละ 10 แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดกลางบางส่วนระบุว่า ได้รับงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่แตกต่างไปจาก 2 แหล่งดังกล่าว คือ เงินรายได้ของมหาวิทยาลัย และเงินกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัย ซึ่งการจัดสรรงบประมาณ บรรณารักษ์ห้องสมุดกลางบางส่วนระบุว่า ไม่มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่ชัดเจน แต่ใช้วิธีการแบ่งงบประมาณสำหรับการต่ออายุวารสารและฐานข้อมูลลำดับแรก จากนั้นงบประมาณที่เหลือจากการต่ออายุ จึงนำไปซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอื่นๆ และในการประมาณการราคาค่าใช้จ่ายสำหรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในปีถัดไป บางส่วนประมาณการไว้มากกว่าร้อยละ 10 คือ มีตั้งแต่ร้อยละ 12 ร้อยละ 15 และร้อยละ 20

ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะส่วนใหญ่ระบุว่า ได้รับงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์จาก 2 แหล่ง คือ เงินงบประมาณแผ่นดิน และเงินรายได้ของคณะ โดยไม่มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่ชัดเจน แต่ใช้วิธีการแบ่งงบประมาณสำหรับการต่ออายุวารสารและฐานข้อมูลลำดับแรก จากนั้นงบประมาณที่เหลือจากการต่ออายุ จึงนำไปซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอื่นๆ ทั้งนี้มีการประมาณการราคาค่าใช้จ่ายทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์สำหรับปีถัดไปไว้ที่ร้อยละ 10 เช่นกัน แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางส่วนระบุว่า ได้รับงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่แตกต่างไปจาก 2 แหล่งดังกล่าว คือ งบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุขให้สำหรับห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ที่เปิดในภูมิภาค ซึ่งการจัดสรรงบประมาณ บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางส่วนระบุว่า มีการแบ่งสำหรับจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เป็นสัดส่วนร้อยละที่ชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ที่ร้อยละ 50 และในการประมาณการราคาค่าใช้จ่ายสำหรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในปีถัดไป บางส่วนประมาณการไว้มากกว่าร้อยละ 10 คือ มีตั้งแต่ร้อยละ 15 และร้อยละ 20

3) การคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยส่วนใหญ่ทั้งในส่วน of ห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะ ผู้มีสิทธิ์เสนอรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ คือ ผู้ใช้บริการที่สังกัดห้องสมุด ทุกสถานภาพสามารถเสนอแนะได้ทั้งหมด ทั้งนี้บทบาทในการเสนอแนะรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่ผ่านมาของห้องสมุด ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่ม

อาจารย์ และบรรณารักษ์ตามลำดับ แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่า ผู้มีสิทธิ์เสนอรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ คือ อาจารย์ที่สังกัดห้องสมุดเท่านั้น

4) **วิธีการเสนอรายชื่อเพื่อการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์**
โดยส่วนใหญ่ทั้งในส่วนกลางและห้องสมุดคณะ วิธีการหรือช่องทางที่ผู้ใช้บริการเสนอรายชื่อเพื่อการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ให้กับห้องสมุด ส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการที่สังกัดห้องสมุด สามารถเสนอแนะทรัพยากรได้ทุกช่องทาง เช่น ทางบันทึกข้อความ ทางหน้าเว็บไซต์ห้องสมุด ทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ทางโทรศัพท์ ทางแบบฟอร์มการเสนอแนะ หรือเสนอแนะด้วยตนเอง เป็นต้น แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่า เปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการที่สังกัดห้องสมุด สามารถเสนอแนะทรัพยากรได้ทุกช่องทาง ยกเว้นทางโทรศัพท์ เนื่องจากไม่มีเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และบางส่วนต้องเสนอผ่านช่องทางบันทึกข้อความอย่างเป็นทางการเท่านั้น

5) **หลักเกณฑ์การประเมินเพื่อการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์**
โดยส่วนใหญ่ทั้งในส่วนกลางและห้องสมุดคณะ ใช้เกณฑ์เพื่อตัดสินใจในการคัดเลือกแบ่งเป็น 4 ประเด็น โดยเรียงลำดับความสำคัญ คือ

- (1) เนื้อหาตรงหรือครอบคลุมหลักสูตรการเรียนการสอนภายในมหาวิทยาลัย
- (2) บริษัทต้องให้มีการทดลองใช้และดูสถิติจากการทดลองใช้ พร้อมทั้งข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ใช้บริการจากการทดลองใช้
- (3) ความน่าเชื่อถือ หรือความมีชื่อเสียงของสำนักพิมพ์
- (4) ราคาไม่สูงเกินไป

6) **การคัดเลือกการบอกรับวารสารอิเล็กทรอนิกส์ควบคู่กับวารสารฉบับพิมพ์**
หากไม่มีเงื่อนไขจากสำนักพิมพ์ที่จะต้องให้บอกรับควบคู่กัน โดยการคงรูปเล่ม (maintain holding) ฉบับพิมพ์แล้ว บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ทั้งห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะระบุว่า เน้นบอกรับวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เพียงแบบเดียว ไม่บอกรับแบบควบคู่กันกับฉบับพิมพ์ เนื่องจากบรรณารักษ์ระบุเหตุผลส่วนใหญ่ คือ ราคาถูกกว่าบอกรับควบคู่กัน และเพื่อต้องการลดความซ้ำซ้อนกัน มีปัญหาด้านพื้นที่จัดเก็บ ผู้ใช้บริการมีหลายวิทยาเขต มีปัญหาเรื่องการไม่ได้รับตัวเล่ม ไม่ต้องมีค่าใช้จ่าย และค่าเสียเวลาเกี่ยวกับตัวเล่ม และผู้ใช้บริการสามารถใช้ได้ตลอด 24 ชั่วโมง แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่า มีความต้องการบอกรับวารสารฉบับพิมพ์ โดยยังไม่เปลี่ยนเป็นฉบับอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากราคาสอบอิเล็กทรอนิกส์สูงกว่า และเป็นความต้องการของผู้ใช้ที่นิยมฉบับพิมพ์ และบรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่า มีความต้องการบอกรับวารสาร

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ควบคู่กับฉบับพิมพ์ เนื่องจากเป็นความต้องการของผู้ใช้ที่นิยมทั้ง 2 รูปแบบ และราคาในการบอกรับควบคู่กันไม่ต่างกันมากนัก

7) การจัดซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ในส่วนของ ห้องสมุดกลาง บรรณารักษ์ส่วนใหญ่ระบุว่า นิยมใช้วิธีการบอกรับทรัพยากรสารสนเทศ อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งการบอกรับโดยตรงและการบอกรับผ่านตัวแทนจำหน่าย กรณีการบอกรับผ่าน ตัวแทนจำหน่าย มีทั้งตัวแทนจำหน่ายภายในประเทศ และตัวแทนจำหน่ายต่างประเทศ ซึ่ง บรรณารักษ์ห้องสมุดกลางส่วนใหญ่ระบุว่า นิยมบอกรับผ่านตัวแทนจำหน่ายภายในประเทศ มากกว่าบอกรับผ่านตัวแทนจำหน่ายต่างประเทศ เนื่องจากความสะดวกในการประสานงาน และการติดต่อสื่อสาร ส่วนเหตุผลในการบอกรับโดยตรง เนื่องจากไม่มีตัวแทนจำหน่ายในประเทศไทย และบางสำนักพิมพ์มีเงื่อนไขที่ต้องการให้ห้องสมุดบอกรับโดยตรงเท่านั้น แต่บรรณารักษ์ห้องสมุด กลางบางส่วนระบุว่า นิยมบอกรับผ่านตัวแทนจำหน่ายต่างประเทศ มากกว่าตัวแทนจำหน่ายใน ประเทศ เนื่องจากมีประสบการณ์การทำงานที่สูงกว่า มีระบบการตรวจสอบที่ดีกว่า และราคา ใกล้เคียงกัน

ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะโดยส่วนใหญ่ระบุว่า นิยมใช้วิธีการ บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ผ่านตัวแทนจำหน่ายมากกว่าการบอกรับโดยตรง การ บอกรับผ่านตัวแทนจำหน่าย มีทั้งตัวแทนจำหน่ายภายในประเทศ และตัวแทนจำหน่ายต่างประเทศ ซึ่งบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะส่วนใหญ่ระบุว่า นิยมบอกรับผ่านตัวแทนจำหน่ายภายในประเทศ มากกว่าบอกรับผ่านตัวแทนจำหน่ายต่างประเทศ เนื่องจากความสะดวกในการประสานงาน และ การติดต่อสื่อสาร แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางส่วนระบุว่า นิยมบอกรับโดยตรง เนื่องจากไม่มี ตัวแทนจำหน่ายในประเทศไทย และบางสำนักพิมพ์มีเงื่อนไขที่ต้องการให้ห้องสมุดบอกรับ โดยตรงเท่านั้น

8) การพิจารณาและขั้นตอนการบอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) ประเภทฐานข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนการพิจารณาการบอกรับ/การซื้อ ใหม่ ก่อนข้างใกล้เคียงกันทุกห้องสมุด แต่จะมีความแตกต่างกันตรงที่ผู้พิจารณาตัดสินใจในการ บอกรับ/การซื้อ กล่าวคือ บรรณารักษ์ห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะส่วนใหญ่ระบุว่า ต้องเข้าสู่ กระบวนการประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาตัดสินใจ ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดกลาง บางส่วนระบุว่า ผู้บริหาร (ผู้อำนวยการห้องสมุด) เป็นผู้พิจารณาตัดสินใจ และบรรณารักษ์ห้องสมุด คณะบางส่วนระบุว่า ผู้บริหารของคณะ เป็นผู้พิจารณาตัดสินใจ โดยมีขั้นตอนโดยสรุป ดังนี้คือ

ก. บรรณารักษ์ได้รับข้อเสนอแนะจากอาจารย์คณะต่างๆ ที่มีความสนใจและต้องการให้บอกรับ/ซื้อฐานข้อมูลใหม่ หรือกรณีที่บริษัท/สำนักพิมพ์มานำเสนอฐานข้อมูลใหม่

ข. บริษัทจะมีการนำเสนอ สาริตถ์การใช้ (เฉพาะบางฐานข้อมูล) และทำการเปิดทดลองใช้ ส่วนใหญ่ประมาณ 2 เดือนขึ้นไป ซึ่งบรรณารักษ์ห้องสมุดจะประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้ใช้ทดลองใช้

ค. ผู้ใช้บริการส่งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะกลับมายังห้องสมุด

ง. เมื่อการทดลองใช้เสร็จสิ้นแล้ว บรรณารักษ์จะรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บริการแต่ละคณะ รวมทั้งแบบสถิติการทดลองใช้ เพื่อนำเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการ

จ. คณะกรรมการประชุมและร่วมกันพิจารณา เสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ซึ่งข้อสรุปจากที่ประชุม หากมีมติไม่เห็นด้วยในการบอกรับ/การซื้อ ก็จะแจ้งให้ทราบพร้อมเหตุผล แต่หากมีมติจากที่ประชุม เห็นด้วยในการบอกรับ/การซื้อ ก็จะแจ้งผู้รับผิดชอบดำเนินการต่อไป

ดังนั้น ห้องสมุดกลางบางส่วนที่ผู้บริหาร (ผู้อำนวยการห้องสมุด) เป็นผู้พิจารณาตัดสินใจ และห้องสมุดคณะบางส่วนที่ผู้บริหารของคณะเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจ จะมีขั้นตอนโดยสรุปลักษณะเช่นเดียวกัน แต่ต่างกันตรงข้อ จ. คือ ส่งข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และสถิติการใช้เสนอต่อผู้บริหารเพื่อพิจารณาต่อไป

(2) ประเภทหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) รายเล่ม/วารสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-journal) รายชื่อ ขั้นตอนการพิจารณาการบอกรับ/การซื้อใหม่ของห้องสมุดส่วนใหญ่ บรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบสามารถตัดสินใจในการบอกรับ/ซื้อใหม่ได้โดยตรง โดยมีขั้นตอนโดยสรุปดังนี้คือ

ก. บรรณารักษ์ได้รับข้อเสนอแนะจากผู้ใช้บริการคณะต่างๆ ที่มีความสนใจและต้องการให้บอกรับ/ซื้อรายชื่อใหม่

ข. บรรณารักษ์ตรวจสอบความซ้ำและพิจารณาแล้ว จากนั้นสามารถตัดสินใจบอกรับ/ซื้อได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านคณะกรรมการ เนื่องจากลักษณะจะคล้ายกับการซื้อหนังสือภาษาอังกฤษเป็นรายเล่ม หรือบอกรับวารสารฉบับพิมพ์เป็นรายชื่อ ซึ่งจำนวนไม่มากและราคาไม่สูงเหมือนกับการบอกรับ/การซื้อฐานข้อมูล

ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่า มีขั้นตอนในภาพรวมเช่นเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาตัดสินใจ (เหมือนกรณีฐานข้อมูล)

9) หลักการพิจารณาการต่ออายุ/การยกเลิกการเป็นสมาชิกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ขั้นตอนการพิจารณาการต่ออายุสมาชิกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของบรรณารักษ์ห้องสมุดโดยส่วนใหญ่ระบุว่า สิ่งสำคัญที่จะพิจารณาก่อนการต่ออายุ คือสถิติการใช้ในปีที่ผ่านมา เนื่องจากเป็นหลักฐานสำคัญเพื่อใช้เป็นเหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจที่จะต่ออายุหรือยกเลิก ทั้งนี้กรณีสถิติการใช้ในปีที่ผ่านมาอยู่ในเกณฑ์ปกติ จะมีการต่ออายุ 2 รูปแบบ คือ การต่ออายุโดยอัตโนมัติ และการต่ออายุที่ต้องผ่านการพิจารณา จึงจะสามารถต่ออายุได้ ซึ่งบรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ระบุว่า ใช้วิธีการต่ออายุแบบอัตโนมัติ แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่า ต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ/ผู้บริหาร ก่อนการต่ออายุเสมอ

ส่วนกรณีที่สถิติการใช้น้อยกว่าปกติ บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ระบุว่า ต้องมีการรณรงค์ทำกิจกรรมส่งเสริมการใช้ เพื่อกระตุ้นให้สถิติการใช้มากขึ้น จากนั้นหากยังไม่ดีขึ้น บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ระบุว่า ต้องมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อมีมติให้ทำการยกเลิกการบอกรับฐานข้อมูลนั้นๆ ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนระบุว่า เมื่อเกิดปัญหาการใช้ฐานข้อมูลน้อย หรือมีสถิติการใช้น้อยกว่าปกติก็อาจจะยกเลิกได้ทันที เนื่องจากการพิจารณาจะมาจากทางคณะที่เคยเสนอแนะ ซึ่งเมื่อทางคณะมีมติไม่ต่ออายุ ก็จะแจ้งมายังบรรณารักษ์ห้องสมุดเพื่อทำการยกเลิก และให้บอกรับรายชื่ออื่น หรือฐานข้อมูลอื่นที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันแทน

ส่วนขั้นตอนการยกเลิกการเป็นสมาชิกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ระบุว่า มีขั้นตอนการยกเลิกการบอกรับที่ใกล้เคียงกัน หากแต่จะมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดตรงขั้นตอนพิจารณาตัดสินใจที่จะยกเลิก ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องผ่านคณะกรรมการห้องสมุด แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดบางแห่งระบุว่า จะต้องผ่านทางคณะ เพื่อให้คณะยืนยันการยกเลิก แล้วแจ้งมายังบรรณารักษ์ห้องสมุด

10) การบอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์แบบภาคีสมาชิก (consortium) หรือความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย ปัจจุบันนอกจาก ThaiLIS และ PULINET แล้ว ไม่มีการบอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกันแบบภาคีสมาชิกที่เป็นลักษณะของต่างมหาวิทยาลัย ร่วมมือกันบอกรับฐานข้อมูลร่วมกัน มีการแบ่งการชำระเงินในสัดส่วนที่เท่ากัน เนื่องจากความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงาน และบางมหาวิทยาลัยมีความต้องการไม่เหมือนกัน จึงทำให้บรรณารักษ์แต่ละห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างก็บอกรับเอง ดังนั้นในที่นี้จึงเน้นการบอกรับแบบความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งบรรณารักษ์ห้องสมุดกลางส่วนใหญ่ระบุว่า มีความร่วมมือกับคณะต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อบอกรับฐานข้อมูลร่วมกัน โดยอาจจะมีการแบ่งค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่เท่ากัน หรืออาจจะไม่เท่ากันก็ได้

แล้วแต่ข้อตกลงกับแต่ละคณะ ซึ่งบรรณารักษ์ห้องสมุดกลางส่วนใหญ่ระบุว่า ร่วมมือกับหลายคณะในมหาวิทยาลัย โดยมีจำนวนมากกว่า 3 ฐานข้อมูลขึ้นไป

ในขณะที่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่มีความร่วมมือกับห้องสมุดกลางหรือคณะต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัยในการบอกรับฐานข้อมูลร่วมกัน เนื่องจากด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น เป็นสาขาวิชาเฉพาะด้านที่ไม่สามารถร่วมกับคณะอื่นได้ ห้องสมุดคณะมีงบประมาณเพียงพอในการจัดซื้อ/บอกรับเองโดยไม่ต้องร่วมมือกับคณะอื่น ไม่มีผู้เริ่มต้นในการดำเนินงาน เคยมีการร่วมมือกันแล้วแต่เกิดปัญหาจึงยกเลิกไป เป็นต้น แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางส่วนระบุว่า มีความร่วมมือกับห้องสมุดกลาง หรือคณะอื่นๆ ที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันและใช้ฐานข้อมูลร่วมกันได้

(1) ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ส่วนใหญ่บรรณารักษ์ห้องสมุดกลางเป็นผู้ติดต่อบริษัททั้งหมด โดยบริษัทจะส่งใบเสนอราคา (invoice) มายังห้องสมุดกลางเพียงชุดเดียว และบรรณารักษ์ห้องสมุดกลางจะออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดก่อน จากนั้นบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะจะชำระเงินคืนในภายหลัง ในขณะที่บางแห่ง บรรณารักษ์ห้องสมุดกลางเป็นผู้ติดต่อบริษัททั้งหมด โดยบรรณารักษ์ห้องสมุดกลางมีการแจ้งรายละเอียดกับทางบริษัทในความร่วมมือว่ามีจำนวนกี่คณะ แต่ละห้องสมุดคณะต้องชำระเงินเท่าใด จากนั้นทางบริษัทก็จะส่งใบเสนอราคา (invoice) แยกกัน เช่น บอกรับร่วมกัน 2 แห่ง บริษัทจะทำใบเสนอราคาแยกเป็น 2 ชุด ดังนั้นค่าใช้จ่ายต่างๆ บรรณารักษ์แต่ละห้องสมุดจะชำระกับบริษัทโดยตรง

(2) ประโยชน์ของภาคีสมาชิก/การบอกรับร่วมกัน บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในทางบวก คือ ทำให้สามารถประหยัดงบประมาณได้มากขึ้น มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น ได้จำนวนฐานข้อมูลมากขึ้น และได้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น ลดความซ้ำซ้อน (กรณีหากมีความร่วมมือแบบเป็นภาคีสมาชิก) สามารถใช้ร่วมกันได้ และมีเครือข่ายที่กว้างขึ้นสามารถปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ได้ (กรณีหากมีความร่วมมือแบบเป็นภาคีสมาชิก)

1.3.2 ปัญหาการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ในโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ส่วนใหญ่ปัญหาในการดำเนินงานด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดในปัจจุบันนี้ ค่อนข้างน้อยมาก เนื่องจากบรรณารักษ์แต่ละห้องสมุดมีประสบการณ์การดำเนินการบอกรับ/จัดซื้อมาหลายปีแล้ว ซึ่งอาจจะเคยประสบปัญหาหรืออุปสรรคบ้าง แต่ปัจจุบันก็ได้คลี่คลายลงไปแล้ว ทั้งนี้ห้องสมุดคณะจะประสบปัญหามากกว่าห้องสมุดกลาง เนื่องจากบางแห่งเพิ่งเริ่มต้นในการจัดซื้อ/บอกรับทรัพยากร

สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้นในที่นี้จึงกล่าวถึง 2 ประเด็น คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และ ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีต พร้อมวิธีการแก้ไขปัญหาดังนี้

1) ปัญหาการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุดที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

(1) **ปัญหาด้านการบริหารจัดการ** บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ประสบปัญหาความล่าช้าในการชำระเงิน ซึ่งมาจากหลายสาเหตุ เช่น ความล่าช้าของใบเสนอราคา (invoice) ความล่าช้าในการประสานงานภายในมหาวิทยาลัยจึงทำให้ชำระเงินไม่ทัน ซึ่งทางบริษัทจะตัดสิทธิ์การเข้าใช้ทันที จึงต้องเร่งดำเนินการเจรจาประสานงาน เพื่อขอยืดเวลา

(2) **ปัญหาการซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)** เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอในการซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบเป็นชุด (package) เช่น แบบ subject หรือคอลเล็กชัน ถึงแม้จะได้รับส่วนลดแล้ว หากห้องสมุดเลือกซื้อแบบรายเล่ม (pick and choose) จะมีความเป็นไปได้มากกว่าเนื่องจากราคาต่ำ แต่ได้รับส่วนลดน้อยกว่า ดังนั้นหากอาจารย์เสนอแนะในลักษณะรายเล่มเยอะ ทำให้ห้องสมุดจะต้องใช้งบประมาณสูง จึงยังตัดสินใจไม่ได้ว่าจะเลือกแบบใด เนื่องจากมีข้อดี ข้อเสียต่างกัน ทั้งนี้กำลังหาแนวทางที่ดีที่สุดในการซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้เพียงพอกับงบประมาณที่มีอยู่ในขณะนี้ นอกจากนี้บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะ ยังประสบปัญหาในเรื่องของข้อจำกัดในการใช้ฐานข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้ใช้ไม่เคยชินกับการใช้ รวมทั้งเรื่องราคารายเล่มฉบับอิเล็กทรอนิกส์สูงกว่าฉบับพิมพ์มาก และบริษัทนิยมขายแบบทั้งฐาน ไม่แยกขายเป็นรายเล่ม จึงทำให้งบประมาณไม่เพียงพอ

(3) **ปัญหาด้านบุคลากรผู้รับผิดชอบงานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์** บรรณารักษ์ห้องสมุดบางส่วนประสบปัญหาด้านนี้ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนตำแหน่ง หรือมีผู้เกษียณอายุราชการ ทำให้ต้องหาผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน ซึ่งไม่มีความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญพอ จึงมีผลต่อการดำเนินงาน ทั้งนี้ผู้รับผิดชอบจะต้องมีความรู้เรื่องฐานข้อมูลเป็นอย่างดี นอกจากนี้ห้องสมุดคณะบางส่วน เนื่องจากเป็นห้องสมุดเฉพาะสาขาวิชา บรรณารักษ์จึงมีความสำคัญมาก เพราะอาจารย์มีความต้องการให้บรรณารักษ์มีความรู้ทางด้านเฉพาะทางด้วย คือ จบปริญญาโททางด้านคณะที่รับผิดชอบ เพื่อจะได้ช่วยเหลืออาจารย์ในการค้นหาหนังสือหรือฐานข้อมูลต่างๆ และปัญหาอีกประเด็นหนึ่งคือ บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางแห่ง เพิ่งจะเริ่มต้นในการบอกรับ/จัดซื้อฐานข้อมูล บรรณารักษ์จึงไม่มีประสบการณ์ที่มากพอในการดำเนินงาน

(4) **ปัญหาด้านนโยบายที่ไม่ชัดเจน** ทำให้เกิดผลกระทบกับการดำเนินงานด้านงบประมาณในการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ เช่น จัดซื้อสิ่งพิมพ์หรืออิเล็กทรอนิกส์ใน

สัดส่วนเท่าใด เป็นต้น ซึ่งนโยบายที่มีอยู่เป็นลายลักษณ์อักษรเฉพาะกรณีการซื้อแบบสิ่งพิมพ์ แต่การซื้อแบบอิเล็กทรอนิกส์ ไม่มีเป็นลายลักษณ์อักษร

(5) ปัญหาด้านหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการบอกรับ/จัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางแห่งเพิ่งเริ่มต้นการบอกรับ ซึ่งอาจจะมีปัญหาเรื่องของผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน จึงมีความต้องการให้ห้องสมุดกลางดำเนินการบอกรับให้ทุกขั้นตอน

(6) ปัญหาด้านความร่วมมือกับคณะอื่นๆ ภายในมหาวิทยาลัยหรือต่างมหาวิทยาลัย เนื่องจากบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางแห่ง มีความต้องการบอกรับฐานข้อมูลที่มีเนื้อหาตรงกับสาขาวิชา และเป็นฐานข้อมูลที่มีชื่อเสียงที่มหาวิทยาลัยชื่อดังทุกแห่งบอกรับ แต่ห้องสมุดคณะมีงบประมาณไม่เพียงพอ จึงมีความต้องการที่จะร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น ห้องสมุดกลาง เพื่อช่วยแบ่งค่าใช้จ่ายในอัตราส่วนที่เท่ากัน

(7) ปัญหาด้านอุปกรณ์การเข้าใช้ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เนื่องจากบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางแห่ง มีความกังวลถึงอุปกรณ์ในการใช้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ใช้บริการ ที่ห้องสมุดยัง ไม่มีความพร้อม รวมทั้งยังประสบปัญหาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ยังไม่เสถียร

2) ปัญหาการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุดที่เคยเกิดขึ้นในอดีต พร้อมวิธีการแก้ไขปัญหา

(1) ปัญหาการสิ้นเปลืองงบประมาณ เนื่องจากมีความซ้ำซ้อนของการบอกรับฐานข้อมูลที่มีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกัน แต่ต้องบอกรับทั้ง 2 ฐาน เพราะแต่ละฐานข้อมูลเหมาะกับกลุ่มเป้าหมายต่างกัน คือ ฐานข้อมูลหนึ่งเหมาะกับนักศึกษาระดับปริญญาโท (ห้องสมุดกลางบอกรับ) เป็นฐานข้อมูลที่มีเนื้อหาน่าสนใจ การเข้าใช้ง่าย แต่สถิติการใช้น้อย และอีกฐานข้อมูลหนึ่งเหมาะกับนักศึกษาระดับปริญญาตรี (ห้องสมุดคณะบอกรับ) เป็นฐานข้อมูลที่เข้าใช้ยาก แต่มีสถิติการใช้งานที่สูงมาก ดังนั้นจึงทำให้ไม่สามารถยกเลิกฐานข้อมูลใดฐานข้อมูลหนึ่งได้ จึงมีวิธีการแก้ไข คือ บรรณารักษ์ห้องสมุดพิจารณาแล้วว่าแต่ละฐานข้อมูลเหมาะกับกลุ่มเป้าหมายต่างกัน จึงพยายามจัดโครงการส่งเสริมการใช้ การเปิดอบรมการใช้ให้มากขึ้น ทำให้สถิติการใช้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งถือว่าคุ้มค่ากับการลงทุน

(2) ปัญหาสถิติการใช้ฐานข้อมูลน้อย จึงมีความคิดที่จะยกเลิกการบอกรับ แต่เนื่องจากเป็นเรื่องที่กระทบกับหลายฝ่ายและกระทบผู้ให้บริการทุกคน ถึงแม้สถิติการใช้น้อย แต่ก็มีผู้ใช้อยู่บ้าง จึงพยายามหาแนวทางเพื่อให้การยกเลิกเป็นไปด้วยดี ไม่เกิดปัญหากับผู้ให้บริการ จึงมีวิธีการแก้ไข คือ ใช้วิธีการเสนอคณะกรรมการ เพื่อประชุมพิจารณาในการยกเลิก

การบอกรับ จากนั้นจึงส่งให้ทางคณะ เพื่อให้ยืนยันกลับอีกครั้งหนึ่ง หากคณะอนุมัติ จึงสามารถยกเลิกได้ เนื่องจากมีเอกสารฉบับลายลักษณ์อักษรที่ลงนามโดยคณบดีแล้ว ถือว่าคณะรับทราบอย่างเป็นทางการ

(3) ปัญหาการติดต่อประสานงานกับตัวแทนจำหน่าย/สำนักพิมพ์ เนื่องจากมีตัวแทนจำหน่ายหลายบริษัท ทำให้การติดต่อประสานงานอาจเกิดความล่าช้า จึงมีวิธีการแก้ไข คือ ลดตัวแทนจำหน่ายให้น้อยลง พยายามใช้ตัวแทนจำหน่ายเพียงแห่งเดียว หรือให้น้อยที่สุด ทำให้กระบวนการทำงานราบรื่นและรวดเร็วมากขึ้น

(4) ปัญหาการชำระเงินล่าช้า เนื่องจากห้องสมุดชำระเงินให้ตัวแทนจำหน่ายแล้ว แต่ตัวแทนจำหน่ายไม่ได้ชำระต่อให้กับทางสำนักพิมพ์ ซึ่งปัญหาเกิดจากทีมงานของตัวแทนจำหน่าย จึงเร่งแก้ไขปัญหาโดยการเปลี่ยนคนใหม่มาทำหน้าที่ เพื่อไม่ให้เกิดการเสื่อมเสียชื่อเสียงของบริษัท แต่กรณีนี้ถือว่ายังไม่มีผลกระทบกับผู้ใช้ เนื่องจากยังไม่โดนตัดสิทธิ์การใช้

(5) ปัญหาการนำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ที่มีการซื้อไปแล้ว ก่อนหน้านี้นี้ รายการข้อมูลจะอยู่แยกกันไปตามแต่ละฐานข้อมูล ซึ่งเมื่อผู้ใช้ไม่ได้เปิดฐานข้อมูลนั้น ก็จะไม่ทราบว่าห้องสมุดมีให้บริการ จึงทำให้เกิดปัญหาสถิติการใช้น้อยและเกิดความไม่สะดวกแก่ผู้ใช้ที่จะต้องเข้าใช้โดยการเปิดทุกๆ ฐานข้อมูล วิธีการแก้ไขปัญหาคือ นำรายการข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) แต่ละรายการเชื่อมโยง (link) เข้าสู่ฐานข้อมูลห้องสมุด (OPAC) เพื่อผู้ใช้สามารถค้นหาและมองเห็นหนังสือเล่มนั้นในฐานข้อมูลห้องสมุด (OPAC) และเชื่อมโยงกลับไปยังฐานข้อมูลนั้นๆ โดยไม่จำเป็นต้องเปิดจากฐานข้อมูลที่ฐานเหมือนก่อนหน้านี้ เป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้ และกระตุ้นการใช้ให้มีสถิติการใช้มากขึ้น

(6) ปัญหาฐานข้อมูลออนไลน์ที่ห้องสมุดบอกรับ แต่เข้าใช้ไม่ได้ เนื่องจากเกิดความผิดพลาดจากตัวฐานข้อมูล เมื่อบรรณารักษ์เจอปัญหาว่าเข้าใช้ไม่ได้ จึงแจ้งให้บริษัททราบ ซึ่งระหว่างที่รอการตรวจสอบจากต่างประเทศ บรรณารักษ์ต้องนับจำนวนวันที่เข้าใช้ไม่ได้ เพื่อจะต้องแทนออกมาเป็นมูลค่า เช่น 1 ปี ที่บอกรับเป็นเงินเท่าใด ก็จะนำมาหารตามวันแล้วเฉลี่ยว่าวันละเท่าใด ซึ่งจำนวนเงินนั้น ห้องสมุดจะต้องได้รับการเคลมจากสำนักพิมพ์ และสำนักพิมพ์ก็ต้องเอามาเป็นส่วนลด (discount) ให้ห้องสมุด เพื่อการต่ออายุปีถัดไป ดังนั้น หากสำนักพิมพ์ใช้เวลาแก้ไขนานถึง 7 วัน จะต้องแจ้งบริษัทว่า ห้องสมุดมีความจำเป็นต้องใช้วิธีนี้ เนื่องจากจะมีปัญหาเรื่องการตรวจรับ เพราะเงื่อนไขของการบอกรับฐานข้อมูลจะต้องเข้าใช้ได้ตลอด 24 ชั่วโมง ทั้งนี้กรรมการตรวจรับอาจจะไม่เจอในช่วงเวลานั้น แต่เมื่อทราบปัญหาแล้ว จะต้องเคลมให้กับมหาวิทยาลัย เพื่อไม่ให้มหาวิทยาลัยเสียประโยชน์ (แต่ไม่รวมกรณีการใช้เวลาแก้ไขปัญหาก็ได้เพียง 1 วัน)

(7) ปัญหาการปรับเปลี่ยนภาระงานของบุคลากรผู้รับผิดชอบงานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ เนื่องจากเมื่อห้องสมุดมีนโยบายในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศประเภทอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น จึงทำให้บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบในการจัดหาประเภทสิ่งพิมพ์มีความรู้สึกว่าภาระงานตนเองลดลง จึงไม่ปฏิบัติตามนโยบาย จึงเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีวิธีการแก้ไข คือ มีการปรับเปลี่ยนภาระงานให้บุคลากรที่รับผิดชอบสิ่งพิมพ์ ต้องรับผิดชอบแบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคู่กันไป เพื่อจะได้ไม่เกิดความรู้สึกว่าภาระงานลดลง

(8) ปัญหางบประมาณมีไม่เพียงพอต่อการต่ออายุฐานข้อมูล เนื่องจากราคาค่าต่ออายุฐานข้อมูลสูงขึ้นทุกปี ห้องสมุดคณะบางแห่งมีงบประมาณไม่เพียงพอ บรรณารักษ์จึงหาแนวทางเพื่อไม่ให้เกิดการยกเลิกการบอกรับ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ใช้บริการ จึงแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการหาความร่วมมือกับห้องสมุดกลาง เพื่อแบ่งค่าใช้จ่ายในอัตราส่วนที่เท่ากัน

(9) ปัญหาเรื่องความล่าช้าในการต่ออายุ เนื่องจากบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะบางแห่ง มีการบอกรับและต่ออายุฐานข้อมูลกับสำนักพิมพ์โดยตรง จึงเกิดปัญหาเรื่องการติดต่อสื่อสารและเรื่องของเวลาที่ไม่ตรงกัน ส่งผลให้เกิดความล่าช้าสำหรับการต่ออายุฐานข้อมูลในแต่ละปี จึงมีวิธีการแก้ไขปัญหานี้ คือ ใช้วิธีการติดต่อผ่านตัวแทนจำหน่ายในประเทศไทย เพื่อดำเนินการให้ แทนการติดต่อโดยตรง

2. อภิปรายผล

ผลการวิจัย จำแนกเป็น 3 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของห้องสมุด ด้านบุคลากร (2) การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุด (3) ปัญหาของการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุด สรุปได้ดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไปของห้องสมุด ด้านบุคลากรผู้รับผิดชอบงานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ห้องสมุดมีการกำหนดบุคลากรผู้รับผิดชอบในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง อย่างน้อยจำนวน 1 คน เนื่องด้วยการเพิ่มจำนวนของทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์อย่างทวีคูณในปัจจุบัน และได้กลายมาเป็นทรัพยากรห้องสมุดที่สำคัญประเภทหนึ่ง จึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีบุคลากรที่รับผิดชอบหน้าที่ในการจัดหาทรัพยากรประเภทอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ แบรินส์คัม (Branscome, 2013) ที่ระบุว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีบรรณารักษ์ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการจัดการทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง จำนวน 1 คน และใกล้เคียงกับผลการวิจัยของ สุกานดา อาปีดิน (2541) และ พูลทรัพย์ ชื่นตา (2548) ที่พบว่า เนื่องจากการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์

มีลักษณะที่แตกต่างจากทรัพยากรประเภทอื่นๆ และเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จึงกำหนดให้มีบุคลากรผู้รับผิดชอบในการจัดหาทรัพยากรประเภทนี้โดยตรง อีกทั้งยังมีบทบาทที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากผลการวิจัยด้านทักษะ/ประสบการณ์ของบรรณารักษ์ที่รับผิดชอบในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ 3 ลำดับแรก ซึ่งให้เห็นว่า บรรณารักษ์ต้องมีความรู้ในเนื้อหาของแต่ละฐานข้อมูลในระดับลึก ต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์อยู่เสมอ และต้องมีลักษณะความเป็นนักธุรกิจ เช่น ทักษะการเจรจาต่อรอง มีศิลปะในการประสานงาน เนื่องมาจากตัวทรัพยากรสารสนเทศประเภทอิเล็กทรอนิกส์มีความแตกต่างกับประเภทสิ่งพิมพ์ และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงทำให้บรรณารักษ์ควรมีทักษะ/ประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับเพอร์โรน (Perrone, 2009) ที่พบว่า บรรณารักษ์ต้องใช้ทักษะความเชี่ยวชาญและทักษะในการจัดการใหม่ที่มีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งในด้านการคัดเลือกเนื้อหา และการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความแตกต่างกับประเภทสิ่งพิมพ์

2.2 การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุด จากผลการวิจัยสามารถสรุปประเด็นในภาพรวมแต่ละด้าน ดังนี้

2.2.1 ด้านนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ นโยบายมีความสำคัญเป็นลำดับแรกสำหรับการดำเนินงาน ซึ่งห้องสมุดส่วนใหญ่ในปัจจุบันนี้ได้มีการกำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ห้องสมุดกลางส่วนใหญ่กำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในนโยบายการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศในภาพรวม ในขณะที่ห้องสมุดคณะส่วนใหญ่ไม่มีการกำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีแนวทางในการดำเนินงานด้านการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ที่ได้มาจากการประชุมคณะกรรมการห้องสมุดคณะ เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ เนื่องจากการจัดประชุมคณะกรรมการห้องสมุดทุกปี จึงไม่ได้เขียนนโยบายขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร อาจจะเพราะสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่าย เพื่อความเป็นปัจจุบัน และเพื่อความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกานดา อาปีดิน (2542) และ กุลวรีย์ คิชพรหิรัญยะกุล (2551) ที่พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ มีการกำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ไว้ในนโยบายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดแต่ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร เช่นเดียวกับงานวิจัยของคัสซาลูและโอเจียมโบ (Kasalu and Ojiambo, 2012) ที่พบว่า มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศและการปรับปรุงนโยบายให้มีความเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และสอดคล้อง

กับ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2552: 21) ที่กล่าวว่า มีการกำหนดระยะเวลาทบทวนนโยบายทุก 2 ปี เพื่อปรับปรุงให้ นโยบายมีความทันสมัย แก้ไขข้อปัญหาหรือการปฏิบัติที่ไม่ชัดเจนได้ โดยเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อการทำงานที่โปร่งใส ช่วยลดข้อคำถามหรือข้อสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน

2.2.2 ด้านงบประมาณ งบประมาณถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการพัฒนาห้องสมุด ซึ่งมีผลต่อการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณสำหรับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์จาก 2 แหล่ง คือ งบประมาณแผ่นดิน และเงินรายได้ของห้องสมุด เนื่องจากทั้ง 2 แหล่ง ถือเป็นแหล่งงบประมาณหลักที่ห้องสมุดได้รับสำหรับค่าวัสดุใช้สอยในหน่วยงาน ซึ่งรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกานดา อาบีดิน (2542) และ เบญญาภรณ์ ชุตติกาญจน์ (2551) ที่พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์จากงบประมาณแผ่นดิน แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลวรีย์ ดิษพร-หิรัญยะกุล (2551) และ ศรีไพร โชติจิรวัดนา (2553) ที่พบว่าได้รับงบประมาณในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์จากเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย และเมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดในการจัดสรรเงินงบประมาณของห้องสมุด จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ห้องสมุดกลางส่วนใหญ่มีการจัดสรรงบประมาณโดยแบ่งสำหรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เป็นสัดส่วนร้อยละที่ชัดเจน ดังนี้คือ ในกรณีที่มีการจัดหามาก มีการจัดสรรเกินครึ่งหนึ่งของงบประมาณทั้งหมด คือ จัดสรรร้อยละ 60-70 ในกรณีที่มีการจัดหาค่อนข้างน้อย จัดสรรไม่เกินร้อยละ 20 ของงบประมาณทั้งหมด อาจเนื่องมาจากทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เป็นทรัพยากรที่มีราคาสูง จึงมีการจัดสรรงบประมาณอย่างชัดเจน เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้รับผิดชอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พูลทรัพย์ ชื่นดา (2548) โนห์ (Noh, 2012) และ เท็ดและแคริน (Tedd and Carin, 2012) ที่พบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่ได้กำหนดสัดส่วนงบประมาณการจัดหาระหว่างทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์และทรัพยากรประเภทอื่นเป็นที่แน่นอน โดยการจัดสรรนั้นขึ้นอยู่กับการจัดหาในจำนวนที่มากหรือน้อยของแต่ละห้องสมุด เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ แบนสคัม (Branscome, 2013) ที่พบว่า มีการประมาณการ การใช้งบประมาณในการบอกรับวารสารเฉพาะฉบับอิเล็กทรอนิกส์ในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 60-80 ในขณะเดียวกัน ผลการศึกษาของ โนห์ (Noh, 2012) ก็ยังพบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีการใช้งบประมาณในการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ มากกว่าร้อยละ 50 ของงบประมาณที่ได้รับทั้งหมด ส่วนกรณีที่มีการจัดหาค่อนข้างน้อย ดังที่เห็นได้จาก สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2552: 8) ที่ระบุว่า ได้กำหนดสัดส่วนงบประมาณในการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ในสัดส่วนประมาณร้อยละ

12.4 ของงบประมาณการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่จัดให้บริการในห้องสมุดของมหาวิทยาลัยทั้งหมด

2.2.3 ด้านการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งครอบคลุมถึงวารสารอิเล็กทรอนิกส์ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ สามารถสรุปประเด็นสำคัญโดยภาพรวมในด้านการจัดหา ดังต่อไปนี้

1) ผู้มีสิทธิเสนอรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการคัดเลือกจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ผู้มีสิทธิเสนอรายชื่อส่วนใหญ่ คือ อาจารย์ และรองลงมาคือ บรรณารักษ์ อาจเนื่องมาจากบรรณารักษ์เป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่การจัดซื้อจัดหาโดยตรง จึงมีส่วนร่วมในการเสนอแนะเพื่อการคัดเลือกด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกานดา อาปีดิน (2542) และ คัสซาลูและ โอเจียมโบ (Kasalu and Ojiambo, 2012) ที่พบว่า ผู้ใช้บริการห้องสมุดมีส่วนร่วมในการเสนอรายชื่อส่วนใหญ่ คือ อาจารย์ เช่นเดียวกับผลสำรวจของ พูลทรัพย์ ชื่นดา (2548) กุลวรัย ธิษพรหิรัณยะกุล (2551) และศรีไพร โชติจิรวัดนา (2553) ที่พบว่าผู้เสนอแนะรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ส่วนใหญ่ คือ อาจารย์/นักวิจัย เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ จึงสามารถเสนอแนะทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่มีคุณภาพ รวมทั้งผลการศึกษาของ สุกานดา อาปีดิน (2542) และ คัสซาลูและ โอเจียมโบ (Kasalu and Ojiambo, 2012) ที่พบว่า ผู้มีสิทธิเสนอรายชื่อรองลงมาคือ บรรณารักษ์ ส่วนวิธีการหรือช่องทางในการเสนอแนะนั้น จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า มีช่องทางในการเสนอแนะได้หลากหลายช่องทาง นอกจากการเสนอแนะโดยตรง การกรอกแบบฟอร์ม การเสนอแนะผ่านทางเว็บไซต์ห้องสมุด ผ่านทางบันทึกข้อความแล้ว ปัจจุบันมีการเพิ่มอีกหลายช่องทาง เช่น ทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) ทางเฟซบุ๊ก เป็นต้น อาจเนื่องมาจากด้วยความทันสมัยของเทคโนโลยีจึงเป็นช่องทางที่สะดวกที่ผู้ใช้บริการสามารถติดต่อบรรณารักษ์ได้โดยตรง และมีความรวดเร็วมาก ทำให้เป็นที่นิยมมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกานดา อาปีดิน (2542) และ กุลวรัย ธิษพรหิรัณยะกุล (2551) ที่พบว่ามีวิธีการเสนอแนะรายชื่อมายังห้องสมุดหลากหลายวิธี เช่น การเสนอแนะโดยตรงกับห้องสมุด กรอกแบบฟอร์มเสนอแนะ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศรีไพร โชติจิรวัดนา (2553) ที่พบว่า วิธีการเสนอแนะรายชื่อวารสารอิเล็กทรอนิกส์สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเสนอแนะโดยตรงกับห้องสมุด กรอกแบบฟอร์มเสนอแนะ เสนอแนะผ่านทางเว็บไซต์ห้องสมุด เป็นต้น

2) หลักเกณฑ์การประเมินเพื่อการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การที่บรรณารักษ์ห้องสมุดทุกแห่งใช้เกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย เนื่องจากทรัพยากรประเภทนี้มีราคาสูง ต้องใช้งบประมาณในการจัดหาเป็นจำนวน

มาก จึงจำเป็นต้องมีการจัดหาเพื่อตอบสนองต่อบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในการเป็นแหล่งการเรียนรู้และการวิจัย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุกานดาอาบิดิน (2542) และ ศรีไพร โชติจิรวรรณา (2553) ที่พบว่า ห้องสมุดเกือบทั้งหมดใช้เกณฑ์ประเมินโดยมีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยของ เพอร์โรน (Perrone, 2009) ที่ระบุว่า มีการประเมินเพื่อคัดเลือกหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยมุ่งเน้นจากความต้องการของผู้ใช้ห้องสมุด และมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนภายในมหาวิทยาลัย

3) การคัดเลือกการบอกรับวารสารอิเล็กทรอนิกส์ควบคู่กับวารสารฉบับพิมพ์

ปัจจุบันทรัพยากรสารสนเทศประเภทวารสารมีการเปลี่ยนแปลงตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีวิวัฒนาการมาจากวารสารฉบับพิมพ์ จนมาถึงวารสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งขณะนี้ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ก็เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่ระบุว่า เน้นการบอกรับวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เพียงแบบเดียว ด้วยเหตุผล 4 ประการที่มีผู้ตอบมากที่สุดตามลำดับ คือ เพื่อลดความซ้ำซ้อนและทำให้ประหยัดงบประมาณ ปัญหาด้านพื้นที่จัดเก็บที่มีจำกัด ผู้ใช้บริการมีหลายวิทยาเขต และผู้ให้บริการสามารถเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็วกว่าวารสารฉบับพิมพ์ เนื่องมาจากเหตุผลในเรื่องงบประมาณและความสะดวกหลายประการ จึงทำให้ห้องสมุดหลายๆ แห่งมีแนวโน้มที่จะบอกรับวารสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์แทนวารสารฉบับพิมพ์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ แบรินส์คัม (Branscome, 2013) ที่พบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีการประมาณการ การใช้งบประมาณในการบอกรับวารสารเฉพาะฉบับอิเล็กทรอนิกส์ ในอัตราที่สูงถึงร้อยละ 60-80 ส่วนการประมาณการ การใช้งบประมาณการบอกรับวารสารฉบับพิมพ์ ควบคู่กับฉบับอิเล็กทรอนิกส์ และการบอกรับเฉพาะวารสารฉบับพิมพ์ เป็นสัดส่วนที่น้อยมากคือ ร้อยละ 0-20 เท่านั้น เนื่องจากความสิ้นเปลืองงบประมาณ และใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ นวลลอ จุลพัฏฐาสน์ (2546) ที่พบว่า ควรเน้นการจัดหาวารสารแบบอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นจากที่อื่น เช่น ที่บ้านหรือหอพักได้แต่ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ โอโลรันโซลา และอะเดเลเก (Olorunsola and Adeleke, 2011) ที่พบว่า ไม่ต้องการให้มีการแทนที่การบอกรับจากวารสารฉบับพิมพ์เป็นฉบับอิเล็กทรอนิกส์ ถึงแม้ว่าฉบับอิเล็กทรอนิกส์จะมีประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนกว่า แต่เนื่องจากความกังวลในเรื่องของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ไม่เสถียร ซึ่งอาจเกิดผลกระทบกับผู้ใช้บริการได้ เช่นเดียวกับ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2552: 10-11) ที่ระบุว่า ยังเน้นการจัดหาวารสารในรูปแบบพิมพ์เป็นหลัก แต่ก็มีมีการคัดเลือกจัดหาวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้บริการในห้องสมุดด้วย และหากพบว่า มีทรัพยากรสารสนเทศอยู่ในรูปแบบพิมพ์แล้ว จะไม่จัดซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ซ้ำซ้อนอีก ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของ คัสซาลูและโอเจียมโบ (Kasalu and Ojiambo, 2012) ที่ระบุว่า การจัดหา

ทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน ประเทศเคนยา ส่วนใหญ่ร้อยละ 85 ยังเน้นรูปแบบสิ่งพิมพ์ มีเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น ที่เป็นการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์

4) **วิธีการจัดซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ บรรณารักษ์แต่ละ** ห้องสมุดสามารถเลือกวิธีการจัดซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมือนกันหรือต่างกัน ขึ้นอยู่กับการดำเนินงาน และความสะดวกของแต่ละแห่ง จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดส่วนใหญ่มีการจัดซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ผ่านตัวแทนจำหน่ายในประเทศ เนื่องจากมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน และไม่มีอุปสรรคด้านการสื่อสาร สำหรับห้องสมุดที่มีการจัดซื้อ/บอกรับกับสำนักพิมพ์โดยตรง เนื่องจากเหตุผลสำคัญ คือ ไม่มีตัวแทนจำหน่ายในประเทศไทย จึงเลือกที่จะบอกรับโดยตรง และบางสำนักพิมพ์มีเงื่อนไขต้องการให้ห้องสมุดบอกรับโดยตรงกับสำนักพิมพ์เท่านั้น จึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุกานดา อาบีดิน (2542) ที่พบว่า ห้องสมุดทั้งหมดใช้วิธีการจัดซื้อผ่านตัวแทนจำหน่าย และห้องสมุดส่วนใหญ่จัดซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายในประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศรีไพโร โชติจิรวัฒนา (2553) ที่พบว่า มีวิธีการจัดซื้อวารสารอิเล็กทรอนิกส์ผ่านตัวแทนจำหน่าย โดยจัดซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายในประเทศมากที่สุด เพื่อลดอุปสรรคทางภาษาที่สื่อสาร และตัวแทนจำหน่ายยังสามารถจัดเตรียมเอกสารสำหรับกระบวนการเบิกจ่ายตามที่ห้องสมุดกำหนด รวมทั้งบริการต่อการบอกรับในรูปแบบภาคีสมาชิก เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ กุลวรีย์ ดิษพรหิรัณยะกุล (2551) ที่พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีการจัดซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ผ่านตัวแทนจำหน่ายในประเทศ เนื่องจากสะดวกในการติดต่อและไม่มีอุปสรรคด้านภาษา สำหรับห้องสมุดที่มีการจัดซื้อ/บอกรับกับสำนักพิมพ์โดยตรง เนื่องจากเหตุผลสำคัญ คือ สำนักพิมพ์ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย เป็นผู้ผลิตแต่เพียงผู้เดียว

2.2.4 การบอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์แบบภาคีสมาชิก (consortium)

หรือความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย ปัจจุบันนอกจาก ThaiLIS และ PULINET แล้ว ไม่มีการบอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกันแบบภาคีสมาชิก ที่เป็นลักษณะของต่างมหาวิทยาลัย ร่วมมือกันบอกรับฐานข้อมูลร่วมกัน จากการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า การร่วมมือกันบอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์แบบภาคีสมาชิก ที่แต่ละมหาวิทยาลัยร่วมมือกันเอง (ไม่รวม ThaiLIS และ PULINET) ไม่เกิดขึ้น เนื่องจากความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงาน และบางมหาวิทยาลัย มีความต้องการไม่เหมือนกัน จึงทำให้บรรณารักษ์แต่ละห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างก็บอกรับเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ กุลวรีย์ ดิษพรหิรัณยะกุล (2551) ที่พบว่า ส่วนใหญ่มีการจัดหาฐานข้อมูลออนไลน์ของแต่ละห้องสมุดเองมากกว่าการร่วมมือเป็นเครือข่าย แต่ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นวลลออ จุลพุฒิสานน์ (2546) ที่พบว่า

ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์มีราคาสูง ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ห้องสมุดคณะสัตวแพทยศาสตร์ส่วนใหญ่ จึงมีการจัดหาแบบภาคีสมาชิก โดยความร่วมมือระหว่างหลายห้องสมุด เพื่อช่วยประหยัดงบประมาณ และลดความซ้ำซ้อน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ ปาร์ค (Park, 2007) ที่พบว่า มีการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบความร่วมมือเป็นเครือข่าย สามารถช่วยให้ประหยัดงบประมาณได้มาก ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยของ โอโลรันโซลาและอเดเลค (Olorunsola and Adeleke, 2011) ที่พบว่า มีการสมัครสมาชิกวารสารอิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะความร่วมมือในระดับภูมิภาค/ระดับชาติ และยังใกล้เคียงกับ ข่านและซายิดิ (Khan and Zaidi, 2009) ที่พบว่า ห้องสมุดเป็นสมาชิกของกลุ่มความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัย แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการด้านจำนวนฐานข้อมูลของนักวิจัยได้ จึงมีความคาดหวังว่ามหาวิทยาลัยควรเข้าร่วมเครือข่ายทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ เพื่อให้บริการและทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกัน เช่นเดียวกับความคาดหวังด้านประโยชน์ของภาคีสมาชิก ในผลการศึกษาของ เพอร์โรเน (Perrone, 2009) ที่ระบุว่า ในด้านความคาดหวังของบรรณารักษ์ ความร่วมมือแบบภาคีสมาชิกนั้น ช่วยให้ห้องสมุดมีบทบาทในการเจรจาต่อรองตามความต้องการของภาคีสมาชิกห้องสมุดได้

2.3 ปัญหาของการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุด สามารถสรุปประเด็นปัญหาในภาพรวมได้ 3 ด้าน ดังนี้

2.3.1 ด้านงบประมาณ ห้องสมุดหลายแห่งจะต้องประสบกับปัญหาด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการจัดซื้อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ โดยเฉพาะทรัพยากรสารสนเทศประเภทอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีราคาสูงมาก เมื่อเทียบกับประเภทสิ่งพิมพ์อื่นๆ จากผลการวิจัยจะเห็นว่า ประสบปัญหาด้านงบประมาณมีไม่เพียงพอต่อการต่ออายุฐานข้อมูล เนื่องจากราคาค่าต่ออายุสูงขึ้นทุกปี ประกอบกับงบประมาณที่ได้รับยังคงเท่าเดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกานดา อาบิดิน (2542) ที่พบว่า ประสบปัญหาด้านงบประมาณในการจัดหาฐานข้อมูลซีดีรอมวารสาร ไม่เพียงพอกับรายชื่อที่เคียบอกรับ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ พูลทรัพย์ ชื่นดา (2548) ที่พบว่า ประสบปัญหาด้านงบประมาณมีไม่เพียงพอในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งผลการศึกษาของ ศรีไพร โชติจิรวัฒนา (2553) ที่พบว่า งบประมาณการจัดซื้อวารสารอิเล็กทรอนิกส์มีไม่เพียงพอ เนื่องมาจากวารสารอิเล็กทรอนิกส์มีราคาสูงและราคาเพิ่มขึ้นทุกปี นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบปัญหาในการจัดการอุปกรณ์การเข้าใช้ทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มีความพร้อม อาจเนื่องมาจากห้องสมุดบางแห่งเพิ่งเริ่มต้นในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ จึงต้องใช้งบประมาณในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และงบประมาณในการเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์การเข้าใช้ ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ คัสซาลูและ โอเจียมโบ (Kasalu and Ojiambo,

2012) ที่พบว่า ห้องสมุดยังต้องมีการจัดหางบประมาณเพิ่มเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อเทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึงฐานข้อมูลด้วย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โนห์ (Noh, 2012) ที่พบว่า นอกจากการจัดซื้อทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์แล้ว ยังต้องมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงระบบเครือข่าย เพื่อการใช้งานที่ดีขึ้น

2.3.2 ด้านการจัดซื้อจัดหา จากผลการวิจัยพบว่า ห้องสมุดประสบปัญหาจากการที่บริษัท/สำนักพิมพ์ มีการขายหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แบบทั้งฐานข้อมูล โดยไม่สามารถซื้อแบบแยกเป็นรายเล่ม (pick and choose) ได้ ซึ่งบรรณารักษ์ได้พยายามต่อรองแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ อาจเนื่องมาจากการขายแบบทั้งฐานข้อมูลของบริษัท/สำนักพิมพ์ สามารถทำอะไรได้มากกว่าการขายแบบเป็นรายเล่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เท็ดและแคริน (Tedd and Carin, 2012) ที่พบว่า ประสิทธิภาพข้อจำกัดในการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งห้องสมุดไม่สามารถซื้อเป็นรายเล่มได้ ต้องซื้อเป็นชุด (คอลเล็กชัน/แพคเกจ) ตามเงื่อนไขของบริษัท/สำนักพิมพ์เท่านั้น เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ เพอร์โรเน (Perrone, 2009) ที่ระบุว่า สำนักพิมพ์มีการนำเสนอหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ โดยแบ่งตามหมวดหมู่ของหัวเรื่องที่กำหนดไว้ ทำให้การจัดซื้อจึงต้องมีลักษณะเป็นชุด (แพคเกจ) ตามเงื่อนไขของบริษัท โดยไม่อนุญาตให้เลือกเป็นรายเล่ม และยังพบปัญหาฐานข้อมูลมีการใช้งานยาก มีข้อจำกัดเยอะ ทำให้ผู้ใช้บริการไม่คุ้นเคยและเกิดความไม่สะดวกในการใช้งาน บรรณารักษ์จึงมีความคาดหวังมากเกี่ยวกับเนื้อหาในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยมุ่งเน้นถึงการปรับปรุงเนื้อหา การเผยแพร่ทันเวลา การเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ฟังก์ชันการใช้งานวิจัยที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งความคาดหวังเหล่านี้มักจะไม่ตรงกับข้อเสนอของสำนักพิมพ์ที่เกี่ยวกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ที่ไม่มีการปรับปรุงเนื้อหา และรูปแบบที่ไม่เป็นมาตรฐาน รวมทั้งข้อจำกัดในการพิมพ์ (print) การคัดลอก และฟังก์ชันการดาวน์โหลด เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ เท็ดและแคริน (Tedd and Carin, 2012) ที่พบว่าปัญหาจากระบบ Interface ของฐานข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ไม่เอื้อต่อการใช้งาน นอกจากนี้จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ห้องสมุดประสบปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย ที่ไม่สามารถรวมตัวกันได้ จึงต้องการให้เกิดความร่วมมือกันภายในมหาวิทยาลัยมากขึ้น เช่น ห้องสมุดคณะร่วมกับห้องสมุดกลาง หรือแบบภาคีสมาชิกต่างมหาวิทยาลัย ปัญหานี้อาจเนื่องมาจากความไม่สะดวกในหลายประการ ทั้งการติดต่อสื่อสาร ไม่มีผู้เริ่มต้นในการดำเนินงาน และความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละมหาวิทยาลัย จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศรีไพร โชติจิรวัฒนา (2553) ที่พบว่า ห้องสมุดประสบปัญหาการไม่มีการรวมตัวในลักษณะภาคีเพื่อต่อรองกับสำนักพิมพ์/ตัวแทนจำหน่าย เนื่องจากสภาพการดำเนินงานงบประมาณสนับสนุน การพัฒนาทางบุคลากรและเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถรวมตัวเพื่อบอกรับวารสารอิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะภาคีอย่างเป็นทางการได้ ใกล้เคียงกับ

ผลการวิจัยของ เพอร์โรน (Perrone, 2009) ที่ระบุว่า ห้องสมุดควรมุ่งเน้นเกี่ยวกับบทบาทของห้องสมุดในด้านความร่วมมือแบบภาคีสมาชิก เพื่อมีแนวทางในการเจรจาต่อรองตามความต้องการของภาคีสมาชิกห้องสมุด

2.3.3 ด้านบุคลากรผู้รับผิดชอบงานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ จาก

ผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ห้องสมุดประสบปัญหาบุคลากรผู้รับผิดชอบมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งหรือเกษียณอายุราชการ ซึ่งผู้ที่มาทำหน้าที่แทน ไม่มีความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญพอ โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับทางด้านทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และสำนักพิมพ์ผู้ผลิต/บริษัทผู้จัดจำหน่าย ซึ่งการที่ห้องสมุดประสบปัญหาด้านนี้ อาจจะเนื่องมาจากบุคลากรต้องปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาทักษะเพิ่มขึ้นในหลายๆ ด้าน จึงต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ การสั่งสมประสบการณ์เพื่อความเชี่ยวชาญที่มากพอ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พูลทรัพย์ ชื่นตา (2548) ที่พบว่า ปัญหาของบุคลากรผู้รับผิดชอบ มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และผู้ผลิตไม่ครอบคลุม เช่นเดียวกับ ผลการศึกษาของ เพอร์โรน (Perrone, 2009) ที่พบว่า บรรณารักษ์ต้องใช้ทักษะความเชี่ยวชาญและทักษะในการจัดการใหม่ที่มีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งในด้านการคัดเลือกเนื้อหา และการจัดซื้อที่แตกต่างกับฉบับพิมพ์

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุง ดังนี้

3.1.1 ควรมีการกำหนดนโยบายการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์อย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินงานจัดหาทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ และมีความชัดเจน สำหรับผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน

3.1.2 บุคลากรผู้รับผิดชอบการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ ควรมีข้อมูลของสำนักพิมพ์ ผู้แทนจำหน่าย และรายละเอียดของแต่ละฐานข้อมูลให้มากที่สุด นอกจากนี้ควรมีเครือข่ายบรรณารักษ์เพื่อปรึกษา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน เพื่อสั่งสมประสบการณ์ ความชำนาญงาน และความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น

3.1.3 ควรมีการรวมกลุ่มกันเป็นภาคีสมาชิกอย่างเข้มแข็งในการจัดซื้อ/บอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และประหยัดงบประมาณ

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาเรื่องความแตกต่างระหว่างตัวแทนจำหน่ายภายในประเทศและตัวแทนจำหน่ายต่างประเทศ ในการบอกรับทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัย

3.2.2 ควรศึกษารูปแบบความร่วมมือแบบภาคีสมาชิกในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย

